

A tánc világnapján: Maja Pliszeckaja.

A tánc világnapján: Maja Pliszeckaja. Münchenben él, litván állampolgár, de szívügye az orosz kultúra

Kétszer láttam őt élőben táncolni: egyszer a Vörös téren, a csillagos ég alatt, másodszor pedig a Kreml falai között. Főhadiszállásán, a Bolsojban már a nyolcvanas években is inkább csak gálavendég volt. A szovjet rendszer kulturális vezetői, akik még a moszkvai balett fellegvárában is villogtatták hatalmukat, nem tartoztak Pliszeckaja népes rajongótáborába. Ott nehezítették az életét, ahol csak tudták. A Bolsojban például azzal, hogy kevesebb fellépési lehetőséget biztosítottak számára. Magyarul: megpróbálták távoltartani szeretett közönségétől. Maradt a Kreml színpada és a Lenin-mauzóleum közelében felépített szabadtéri színpad, ahol a párt központi csillaga erősebb fénnel ragyogott, mint a Göncölszekér rúdja. Ebben pedig volt valami dermesztő. De bárhol tűnt is fel Pliszeckaja, az isteni Maja, az alatt a tízegynéhány perc alatt, amíg Saint-Sans csodálatos zenéjére A haldokló hattyút táncolta, szinte lélegzetviasszafojtva figyelte a közönség. Ezeket a perceket ő szentesítette. Páratlan tudásával, erős kisugárzásával, egyéniségének utánozhatatlan varázsával. A hattyú minden egyes alkalommal áttáncolt a mennyei vizekre, ám a következő alkalommal már ismét remegő szárnyakkal, csonttalan testtel, hófehér tollakba öltözött madárkirálynőként kápráztatta el a világot. Arra a rövid kis időre az egész teste hattyúvá változott. Szemfényvesztő produkciója végén már az sem lett volna csoda, ha „úgy marad”.

Maja Pliszeckaja a XX. század egyik legnagyobb, de az is lehet, hogy a legnagyobb balerinája, és most már az is marad. Végérvényesen. Rendkívüli kifinomultság és kecsesség, a legfinomabb ihletettség és a legmélyebb érzelmek jellemezték minden alakítását. Páratlan nőiességet és hatalmas szenvedélyt, élet és halál nagy játékát közvetíti hosszú évtizedek óta. De bárhol táncolt is, a szovjet titkosrendőrség szemét mindig magán érezte. Hazája vezetőire tett éles, ám igaz megjegyzései miatt többször is megalázták, elkésérítették. Hruscsovról és Brezsnyevről ugyanolyan lesújtó véleménnyel volt, mint Bulganyinról vagy Mikojanról. Apját „a nép ellenségeként” 1937-ben latartóztatták, nem sokkal később halálra ítélték, és kivégezték. Édesanyját – a szovjet némafilmek egykori csillagát – hét hónapos terhesen börtönbe vetették, majd Szibériába

száműzték. Apai nagybátyja Amerikába szökött, és Kennedy tanácsadói körének tagja lett. Maját egyik nagynénje, a Bolsoj táncosnője nevelte, ő irányította a balettművészet felé. Az ő könyörgésére, közbenjárására helyezték át az édesanyját a Gulág börtöneiből az egy fokkal jobb kazahsztáni száműzetésbe, ahonnan 1941-ben térhetett haza. Tizenhat éves lányát akkor már ígéretes növendékként kezelték a moszkvai balettintézetben, két évvel később pedig nagy reményekre jogosított szolistaként szerződtette a Bolsoj vezérkara. Első komoly feladatát a Diótörőben kapta, mint Mása, pályája pedig onnantól kezdve gyorsan ívelt a magasba. Mindent eltáncolt, amit egy primabalerinának el kell táncolnia. Odette-Odiliát, Carment, Júliát, Nyina Zarecsnaját, a Sirályt, saját koreográfiájában Csehov asszonyát, A kutyás hölgyet, Zarémát, Kitrit, Laurenciát, Anna Kareninát. Dolgozott Alberto Alonsóval és Roland Petit-vel, Isadora, Léda és Kurozuka című koreográfiáját az ő testére komponálta Maurice Béjart, „repült” Vlagyimir Vasziljevvel és Alakszandr Godunovval, Patrick Dupont-nal, a francia balett sztárjával. Rogyion Scsedrin (aki 1958-tól a férje) az ő vérmérsékletére alkotta nem egy művét, Pierre Cardin, a híres francia divattervező több darabjához készített pompás jelmezeket. Táncolt törött ujjal, becsípődött idegszállal és ízületi fájdalmakkal, táncolt akkor is, ha orvosai nem engedték. Fellépést nem mondott le soha, előadás miatta nem maradt el sem otthon, sem külföldön. Nyugatra először 1959-ben utazhatott, fergeteges New York-i sikere után már nem tudták eldugni a világ szeme elől. De ha utazhatott is, mindig szigorú kísérettel. A KGB nem tágitott. Örökké a nyomában járt. Rudolf Nurejev és Mihail Barisnyikov bátrabbak voltak, mint ő. Ők disszidáltak. Maja Pliszeckaját a pusztá félelem tartotta vissza. Mindig attól tartott: a szovjet titkosszolgálat mindenre elszánt emberei játszi könnyedséggel végeznének vele. Persze volt egy másik visszatartó erő is az életében: az orosz kultúra. Ahhoz is sokáig ragaszkodott. 1983 és 1985 között a római Opera balettigazgatója volt, 1987-től 1990-ig pedig a madridi Teatro Lirico Nacional balettegyüttesét vezette. A peresztrojka éveit követően férjével együtt Münchenben telepedett le, majd a nagy szovjet államtól végérvényesen elszakadva felvette a litván állampolgárságot. Nagyapja, Mihail Messerer ugyanis onnan származott.

Maja Pliszeckaja „hattyúbőre” ott lóg a szekrényében. Bármikor képes belebújni, hiszen tudja: ez a fentről kapott szerep még most sem fog ki rajta.

Csak az évei száma sok. Kora nincs.

SZABÓ G. LÁSZLÓ